

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (drugo vijeće)

14. rujna 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Socijalna politika – Direktiva 79/7/EEZ – Jednako postupanje prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalnog osiguranja – Članak 6. – Nacionalni propis kojim se pravo na dodatak na mirovinu priznaje samo ženama – Presuda Suda u prethodnom postupku iz koje se može utvrditi da taj propis predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola – Upravna praksa u vidu daljnje primjene tog propisa unatoč toj presudi – Različita diskriminacija – Novčana naknada štete – Naknada troškova koji se odnose na troškove i nagradu za rad odvjetnika”

U predmetu C-113/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Visoki sud Galicije, Španjolska), odlukom od 2. veljače 2022., koju je Sud zaprimio 17. veljače 2022., u postupku

DX

protiv

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS),

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS),

SUD (drugo vijeće),

u sastavu: A. Prechal (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, M. L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl i J. Passer, suci,

nezavisna odvjetnica: L. Medina,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za osobu DX, J. de Cominges Cáceres, *abogado*,

* Jezik postupka: španjolski

- za Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS), M. P. García Perea i M. P. Madrid Yagüe, u svojstvu *letradasa*,
  - za španjolsku vladu, L. Aguilera Ruiz, u svojstvu agenta,
  - za Europsku komisiju, I. Galindo Martín i A. Szmytkowska, u svojstvu agenata,
- odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje Direktive Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti (SL 1979., L 6, str. 24.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 3., str. 7.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između, s jedne strane, osobe DX, oca dvoje djece, i, s druge strane, Instituta Nacional de la Seguridad Social (INSS) (Državni zavod za socijalno osiguranje, Španjolska) i Tesoreríje General de la Seguridad Social (TGSS) (Središnji fond za socijalno osiguranje, Španjolska), u vezi s odbijanjem tog zavoda da navedenoj osobi odobri dodatak na mirovinu na koji prema nacionalnom zakonodavstvu imaju pravo samo žene koje su imale dvoje ili više biološke ili posvojene djece.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 1. Direktive 79/7 glasi:
„Cilj je ove Direktive postupno provođenje, u području socijalne sigurnosti i drugi[h] elemen[ata] socijalne zaštite predviđeni[h] u članku 3., načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti, u daljnjem tekstu ‚načelo jednakog postupanja.’”
- 4 Člankom 2. te direktive predviđa se:
„Ova se Direktiva primjenjuje na radno stanovništvo – uključujući samozaposlene osobe, radnike i samozaposlene osobe čija je djelatnost prekinuta zbog bolesti, nezgode ili nesvojevoljne nezaposlenosti, kao i osobe koje traže zaposlenje – umirovljene ili invalidne radnike i samozaposlene osobe.”
- 5 Člankom 3. stavkom 1. navedene direktive određuje se:
„Ova se Direktiva primjenjuje na:
(a) zakonske sustave koji pružaju zaštitu od sljedećih rizika:

- bolesti;
- invalidnosti,
- starosti,
- nesreće na radu i profesionalnih bolesti,
- nezaposlenosti;

[...]"

6 Članak 4. stavak 1. iste direktive glasi kako slijedi:

„Načelo jednakog postupanja znači nepostojanje svake diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili neizravne, prije svega s obzirom na bračni ili obiteljski status, posebno u odnosu na:

- opseg sustava i uvjeta pristupa tim sustavima,
- obveze uplaćivanja doprinosa i izračun doprinosa,
- izračun davanja uključujući pripadajuća uvećanja s obzirom na bračnog druga i uzdržavanike te uvjeta koji određuju trajanje i zadržavanje prava na davanje.”

7 U skladu s člankom 5. Direktive 79/7:

„Države članice poduzimaju potrebne mjere kojima se osigurava stavljanje izvan snage svih zakona i drugih propisa koji su suprotni načelu jednakog postupanja.”

8 U članku 6. te direktive navodi se:

„Države članice uvode u svoje nacionalne pravne sustave potrebne mjere kojima se omogućava svim osobama koje smatraju da su oštećene zbog neprimjenjivanja načela jednakog postupanja ostvarivanje njihovih prava sudskim putem, nakon eventualnog obraćanja drugim nadležnim tijelima.”

Španjolsko pravo

9 U skladu s člankom 53. Leya General de la Seguridad Social (Opći zakon o socijalnoj sigurnosti), u pročišćenom tekstu potvrđenom Real Decretom Legislativo 8/2015 (Kraljevska zakonodavna uredba 8/2015), od 30. listopada 2015. (BOE br. 261 od 31. listopada 2015., str. 103291.) (u daljnjem tekstu: LGSS):

„1. Pravo na priznavanje davanja zastarijeva u roku od pet godina od dana koji slijedi nakon dana kada je nastupio događaj na temelju kojeg je priznato davanje o kojem je riječ, uz iznimke predviđene ovim zakonom i činjenicu da to priznavanje počinje proizvoditi učinke tri mjeseca prije datuma podnošenja odgovarajućeg zahtjeva.

Ako zahtjevi za preispitivanje priznatih davanja utječu na njihov financijski aspekt, financijski učinci novog iznosa mogu biti retroaktivni najviše tri mjeseca od dana podnošenja zahtjeva. Ovo

pravilo o maksimalnoj retroaktivnosti ne primjenjuje se u slučaju ispravljanja materijalnih, činjeničnih ili aritmetičkih pogrešaka [...]"

- 10 Članak 60. LGSS-a, u verziji primjenjivoj na glavni postupak, naslovljen „Porodiljni dodatak u doprinosim mirovinama iz sustava socijalne sigurnosti”, u stavku 1. predviđao je:

„Ženama koje su imale biološku ili posvojenu djecu te koje na temelju bilo kojeg režima iz sustava socijalne sigurnosti ostvaruju pravo na doprinosnu starosnu mirovinu, mirovinu za nadživjele osobe ili mirovinu zbog trajne invalidnosti, priznaje se dodatak na mirovinu s obzirom na njihov demografski doprinos socijalnoj sigurnosti.

Iznos tog dodatka, koji u svakom pogledu ima pravnu narav javne doprinosne mirovine, utvrđuje se primjenom određenog postotka na početni iznos navedenih mirovina, ovisno o broju djece u skladu sa sljedećom ljestvicom:

a) u slučaju dvoje djece: 5 %

[...]"

- 11 Člankom 10. Leya Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres (Organski zakon 3/2007 o stvarnoj jednakosti žena i muškaraca) od 22. ožujka 2007. (BOE br. 71 od 23. ožujka 2007., str. 12611.) određuje se:

„Akti [...] koji predstavljaju ili uzrokuju diskriminaciju na temelju spola smatraju se ništetnima i povlače odgovornost [njihovih donositelja] primjenom sustava stvarne, djelotvorne i proporcionalne restitucije ili naknade štete u odnosu na pretrpljenu štetu, kao i eventualnom primjenom učinkovitog i odvraćajućeg sustava sankcija kojim se sprečava diskriminatorno postupanje.”

- 12 U članku 183. stavcima 1. i 2. Leya 36/2011, reguladora de la jurisdicción social (Zakon 36/2011 o pravilima koja se primjenjuju u postupku pred sudovima nadležnima za socijalne sporove) od 10. listopada 2011. (BOE br. 245 od 11. listopada 2011., str. 106584.) (u daljnjem tekstu: Zakon 36/2011) navodi se:

„1. Kada je presudom utvrđena povreda, sud mora odlučiti o iznosu naknade štete koja se, ovisno o slučaju, mora isplatiti tužitelju koji je bio diskriminiran ili su mu na drugi način povrijeđena temeljna prava i javne slobode kako s obzirom na neimovinsku štetu u vezi s povredom temeljnog prava tako i s obzirom na druge štete koje iz toga proizlaze.

2. Sud odlučuje o naknadi štete tako što je određuje u pravičnom iznosu kada je prezahtjevno ili preskupo utvrditi njezin točan iznos, kako bi se u dovoljnoj mjeri obeštetio oštećenik i kako bi ga se, koliko god je to moguće, vratilo u stanje u kojem se nalazio prije povrede kao i radi pridonošenja postizanju cilja sprečavanja nastanka štete.”

- 13 Criterio de Gestión 1/2020 (Pravilo upravljanja 1/2020) od 31. siječnja 2020., koji je donio Subdirección General de Ordenación y Asistencia Jurídica (Glavna poduprava za upravljanje i pravnu pomoć) INSS-a (u daljnjem tekstu: pravilo upravljanja 1/2020), glasio je kako slijedi:

„Dok se ne provede zakonodavna izmjena potrebna radi prilagodbe članka 60. LGSS-a presudi [od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075)] [...], utvrđuju se sljedeće smjernice o djelovanju ovog upravnog tijela:

1. Dodatak predviđen za mirovine zbog trajne invalidnosti, starosne mirovine i mirovine za nadživjele osobe, uređen člankom 60. LGSS-a, i dalje se dodjeljuje samo ženama koje ispunjavaju uvjete utvrđene navedenim člankom, kao što je do sada bio slučaj, sve dok se ne provede odgovarajuća zakonska izmjena navedenog članka.
2. Odredbe prethodnog stavka treba tumačiti logično ne dovodeći u pitanje obvezu izvršenja pravomoćnih sudskih odluka kojima se navedeni dodatak na mirovinu priznaje muškarcima [...]

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 14 INSS je osobi DX, ocu dvoje djece, priznao mirovinu zbog trajne i potpune invalidnosti s učinkom od 10. studenoga 2018., obračunanu na temelju iznosa od 1972,87 eura. Osoba DX u okviru odgovarajućeg upravnog postupka nije izričito zatražila niti joj je po službenoj dužnosti priznato pravo na takozvani „porodiljni” dodatak na mirovinu (u daljnjem tekstu: dodatak na mirovinu o kojem je riječ) za starosnu mirovinu, mirovinu zbog trajne invalidnosti ili mirovinu za nadživjele osobe, predviđen člankom 60. stavkom 1. LGSS-a.
- 15 Pozivajući se na presudu od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075), iz koje proizlazi da se Direktivi 79/7 protiv nacionalno pravilo, kao što je ono predviđeno člankom 60. LGSS-a, kojim se navedeni dodatak priznaje samo ženama, osoba DX je 10. studenoga 2020. INSS-u podnijela zahtjev za priznavanje njezina prava na taj dodatak u visini od 5 % mirovine koju prima zbog trajne invalidnosti.
- 16 Odlukom od 17. studenoga 2020. (u daljnjem tekstu: odluka o odbijanju) INSS je odbio taj zahtjev.
- 17 Osoba DX podnijela je zatim tužbu protiv te odluke Juzgado de lo Social nº 2 de Vigo (Radni sud br. 2 u Vigo, Španjolska) koji je presudom od 15. veljače 2021., pozivajući se na presudu od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075), priznao pravo osobe DX na dodatak na mirovinu o kojem je riječ, ali je odbio zahtjev za naknadu štete koji je ona istodobno podnijela. Rješenjem od 1. ožujka 2021. taj je sud utvrdio financijske učinke tog dodatka na način da je osoba DX na njega imala pravo od 10. kolovoza 2020., što dakle uključuje i isplatu dodatka na mirovinu o kojem je riječ za tri mjeseca koji su prethodili njezinu zahtjevu podnesenom 10. studenoga 2020.
- 18 Osoba DX i INSS podnijeli su žalbe protiv te presude sudu koji je uputio zahtjev, Tribunalu Superior de Justicia de Galicia (Visoki sud Galicije, Španjolska).

- 19 Iako INSS smatra da, u skladu s načelom zakonitosti, osoba DX nema pravo na dodatak koji se potražuje na temelju članka 60. LGSS-a, ona pak sa svoje strane zahtijeva da joj se pravo na taj dodatak prizna od dana kada je stekla pravo na mirovinu, odnosno od 10. studenoga 2018., jer bi da je žena već u tom trenutku bila obaviještena o tom pravu. Iz istog razloga traži obeštećujuću i odvratajuću naknadu štete zbog povrede načela nediskriminacije.
- 20 Sud koji je uputio zahtjev najprije ističe da je za glavni postupak ključno pitanje treba li se, kao što je on sklon smatrati, INSS-ova praksa koja je navedena i objavljena u pravilu upravljanja 1/2020 – a sastoji se od sustavnog odbijanja da se muškarcima prizna dodatak na mirovinu o kojem je riječ i obvezivanja muškaraca na to da ga zahtijevaju pred sudom – smatrati diskriminacijom u smislu Direktive 79/7 koja je različita od diskriminacije na temelju članka 60. LGSS-a, kako je istaknuto u presudi od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075).
- 21 Naime, tvrdi da se presuda od 15. veljače 2021., navedena u točki 17. ove presude, temelji na pretpostavci da je odluka o odbijanju, iako diskriminatorna, ipak u skladu s nacionalnim zakonom koji je jedini uzrok predmetne diskriminacije, tako da diskriminirajuća priroda odbijanja o kojem je riječ u glavnom postupku ne može dovesti do naknade štete na teret INSS-a.
- 22 Nadalje, sud koji je uputio zahtjev želi znati, u slučaju da odluka o odbijanju predstavlja diskriminaciju koja je različita od one koja proizlazi iz članka 60. LGSS-a, od kojeg datuma zainteresiranoj osobi treba priznati dodatak na mirovinu o kojem je riječ, a osobito treba li to priznavanje biti retroaktivno i početi od dana kada je nastupio događaj na temelju kojeg je priznata invalidska mirovina na koju se taj dodatak odnosi.
- 23 Naposljetku, taj se sud pita, kao prvo, je li za otklanjanje povrede prava Unije nastale odlukom o odbijanju načelno dovoljno da se zainteresiranoj osobi retroaktivno prizna odobrenje dodatka na mirovinu o kojem je riječ, ali bez obveze isplate dodatne naknade štete ili, naprotiv, takvu naknadu štete treba dodijeliti kako bi se, s jedne strane, nadoknadila pretrpljena imovinska i neimovinska šteta i, s druge strane, odvratilo od činjenja takvih povreda.
- 24 Kao drugo, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, postavlja se pitanje treba li u svakom slučaju, kako bi se osigurala djelotvornost prava Unije, u naknadu štete isplaćene zbog povrede tog prava uključiti sudske troškove i nagrade za rad odvjetnika nastale u okviru postupka koji je pokrenut pred Juzgadam de lo Social nº 2 de Vigo (Radni sud br. 2 u Vigo) i pred tim sudom, s obzirom na to da se na temelju nacionalnog prava INSS-u ne može naložiti plaćanje iznosa tih troškova i nagrada jer su radnopravni postupci besplatni za sve stranke.
- 25 U tim je okolnostima Tribunal Superior de Justicia de Galicia (Visoki sud Galicije) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
  - „1. Treba li praksu upravnog tijela koja je sadržana u [pravilu upravljanja 1/2020] da se muškarcima sustavno odbija priznati dodatak [na mirovinu o kojem je riječ] i obvezuje ih se na to da ga zahtijevaju pred sudom, kao što je to slučaj s tužiteljem u predmetnom postupku, smatrati, u skladu s Direktivom [79/7], administrativnom povredom te direktive koja je drukčija od povrede propisa koja je utvrđena u presudi od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) [(C-450/18, EU:C:2019:1075)], tako da ta administrativna povreda sama po sebi predstavlja diskriminaciju na temelju spola, s obzirom na to da prema članku 4. te direktive načelo jednakog postupanja podrazumijeva nepostojanje bilo kakve diskriminacije na temelju spola, bilo izravne ili

neizravne, i da, u skladu s njezinim člankom 5., države članice poduzimaju potrebne mjere kojima se osigurava stavljanje izvan snage svih zakona i drugih propisa koji su suprotni načelu jednakog postupanja?

2. Treba li, ovisno o odgovoru na prethodno navedeno pitanje i uzimajući u obzir Direktivu 79/7 (osobito njezin članak 6. te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti u pogledu pravnih posljedica nepridržavanja prava Unije), datum stupanja na snagu dodatka priznatog presudom biti datum podnošenja zahtjeva (s retroaktivnim učinkom od tri mjeseca) ili on treba stupiti na snagu ranije, u trenutku donošenja ili objave presude od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075), ili pak u trenutku kada je nastupio događaj na temelju kojeg je priznato davanje za trajnu [invalidnost] na koje se odnosi dodatak [na mirovinu o kojem je riječ]?
3. Treba li, ovisno o odgovoru na prethodno navedena pitanja i uzimajući u obzir mjerodavnu direktivu (osobito njezin članak 6. te načela ekvivalentnosti i djelotvornosti u pogledu pravnih posljedica povrede prava Unije), priznati naknadu štete koja ima odvrćajuće učinke jer šteta nije pokrivena određivanjem datuma stupanja na snagu dodatka priznatog presudom, i u svakom slučaju, treba li iznos sudskih troškova i nagrade za rad odvjetnika u postupku pred Juzgadam de lo Social (Radni sud) i ovim sudskim vijećem uključiti u naknadu štete?"

Postupak pred Sudom

- 26 Odlukom od 19. srpnja 2022., koju je Sud zaprimio 4. kolovoza 2022., sud koji je uputio zahtjev povukao je svoje drugo prethodno pitanje uz objašnjenje da je od trenutka kad je podnio zahtjev za prethodnu odluku, Tribunal Supremo (Vrhovni sud, Španjolska) presudom od 30. svibnja 2022. odlučio o pitanju vezanom uz trenutak priznavanja porodiljnog dodatka radnicima muškog spola, utvrdivši da je to trenutak kada su stekli pravo na mirovinu na koju se odnose ti dodaci.
- 27 Međutim, sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da su prvo i treće pitanje i dalje važni za glavni postupak, istaknuvši da pri prvom pitanju ostaje samo ako je, prema mišljenju Suda, odgovor na to pitanje nužan za davanje odgovora na treće pitanje.

O prethodnim pitanjima

Dopuštenost i eventualna obustava postupka

- 28 INSS tvrdi da je prvo pitanje nedopušteno jer je na njega već odgovoreno tako što su donesene nove upute kojima se praksa tog upravnog tijela prilagođava nacionalnoj sudskoj praksi navedenoj u točki 26. ove presude. Španjolska vlada također smatra da je to pitanje nedopušteno s obzirom na to da njegov predmet nije tumačenje prava Unije, nego se samo traži da se postupanje nacionalnog upravnog tijela preispita u odnosu na to pravo.
- 29 INSS usto tvrdi da je treće pitanje nedopušteno jer mu Tribunal Supremo (Vrhovni sud), u više presuda koje je donio u pogledu porodiljnog dodatka, nije naložio snošenje troškova zato što je smatrao da su u predmetima u kojima su donesene te presude postojale pravne nedoumice. Španjolska vlada pak smatra da je to pitanje postalo bespredmetno jer bi retroaktivno odobrenje

dodatka na mirovinu o kojem je riječ, kako ga priznaje nacionalna sudska praksa navedena u točki 26. ove presude, podrazumijevalo povrat u prijašnje stanje zbog čega bi bilo kakva dodatna naknada štete bila suvišna.

- 30 Najprije valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi, u okviru suradnje između Suda i nacionalnih sudova koja je uspostavljena člankom 267. UFEU-a isključivo na nacionalnom sudu pred kojim se vodi glavni postupak i koji mora preuzeti odgovornost za sudsku odluku koja će biti donesena da uvažavajući posebnosti predmeta ocijeni nužnost prethodne odluke za donošenje svoje presude i relevantnost pitanja koja postavlja Sudu. Slijedom navedenog, ako se postavljena pitanja odnose na tumačenje prava Unije, Sud načelno mora donijeti odluku (presuda od 31. siječnja 2023., Puig Gordi i dr., C-158/21, EU:C:2023:57, t. 50.).
- 31 Iz navedenoga proizlazi da pitanja koja se odnose na pravo Unije uživaju pretpostavku relevantnosti. Sud može odbiti odgovoriti na prethodno pitanje nacionalnog suda samo ako je očito da zatraženo tumačenje prava Unije nema nikakve veze s činjeničnim stanjem ili predmetom glavnog postupka, ako je problem hipotetski ili ako Sud ne raspolaze činjeničnim i pravnim elementima potrebnima da bi mogao dati koristan odgovor na postavljena pitanja (presuda od 18. svibnja 2021., Asociația „Forumul Judecătorilor Din România” i dr., C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 i C-397/19, EU:C:2021:393, t. 116.).
- 32 Kad je riječ o prvom pitanju, s jedne strane, ono se odnosi na ocjenu upravne prakse sadržane u pravilu upravljanja 1/2020 s obzirom na Direktivu 79/7. Prema objašnjenjima koja je pružio sud koji je uputio zahtjev, INSS je slijedeći tu praksu donio odluku o odbijanju koja je predmet spora iz glavnog postupka. INSS-ova tvrdnja da je ta praksa sada izmijenjena ne može stoga dovesti do zaključka da je to pitanje nedopušteno.
- 33 S druge strane, iz objašnjenja suda koji je uputio zahtjev i samog teksta prvog pitanja proizlazi da taj sud traži tumačenje Direktive 79/7, a osobito njezinih članaka 5. i 6., kako bi ocijenio zakonitost odluke o odbijanju s obzirom na zahtjeve koji proizlaze iz te direktive. Stoga, suprotno onomu što tvrdi španjolska vlada, navedeni sud ne poziva Sud da sam provede takvu ocjenu.
- 34 Kad je riječ o trećem pitanju, s jedne strane, valja istaknuti da njime sud koji je uputio zahtjev želi doznati proizlazi li, u okolnostima glavnog predmeta, iz Direktive 79/7 njegova obveza da INSS-u naloži da tužitelju iz glavnog postupka isplati odvracajuću naknadu štete, uključujući, ako je potrebno, iznos sudskih troškova i nagrade za rad odvjetnika koje je imao u sudskom postupku povodom svoje tužbe. U tom pogledu nije relevantno što se, u ovom slučaju, nacionalnim pravom ne predviđa mogućnost određivanja snošenja sudskih troškova i nagrade za rad odvjetnika, štoviše, sud koji je uputio zahtjev istaknuo je da ga je upravo nepostojanje te mogućnosti potaknulo na to da postavi treće pitanje.
- 35 S druge strane, s obzirom na predmet trećeg pitanja, kako je upravo naveden, ne može se prihvatiti teza koju je iznijela španjolska vlada da je to pitanje postalo bespredmetno. Naime, sud koji je uputio zahtjev upravo želi znati je li, u okolnostima glavnog postupka, činjenica retroaktivnog određivanja trenutka priznavanja dodatka na mirovinu o kojem je riječ dovoljna, kao što to tvrdi ta vlada, za ponovnu uspostavu jednakog postupanja, s obzirom na to da se taj aspekt dakle odnosi na meritum navedenog pitanja.
- 36 Iz toga slijedi, s jedne strane, da su prvo i treće pitanje dopušteni i, s druge strane, da ništa ne upućuje na to da na treće pitanje više nije potrebno odgovoriti.

Meritum

- 37 Svojim prvim i trećim pitanjem, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li Direktivu 79/7, a osobito njezin članak 6., tumačiti na način da kada je nadležno tijelo odbilo zahtjev za priznavanje dodatka na mirovinu koji je podnio muški osiguranik, i to na temelju nacionalnog propisa prema kojem se taj dodatak može priznati samo ženskim osiguranicima, iako taj propis predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola u smislu Direktive 79/7 kako je Sud tumači u presudi donesenoj u prethodnom postupku i objavljenoj prije donošenja odluke o odbijanju takvog zahtjeva, nacionalni sud kojem je podnesena tužba protiv te odluke mora tom tijelu naložiti ne samo da zainteresiranoj osobi prizna traženi dodatak na mirovinu nego i da joj isplati naknadu štete koja ima odvratajući učinak te da joj po toj osnovi naknadi sudske troškove i nagradu za rad odvjetnika koje je imala u sudskom postupku, u slučaju kada je ta odluka donesena u skladu s upravnom praksom koja se sastoji od daljnje primjene navedenog propisa unatoč toj presudi, čime se zainteresiranu osobu obvezuje da svoje pravo na navedeni dodatak ostvaruje pred sudom.
- 38 Najprije valja podsjetiti na to da je, s jedne strane, Sud u točkama 39., 41., 66. i 67. svoje presude od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075), u biti već presudio da Direktivu 79/7 treba tumačiti na način da joj se protivi nacionalni propis kojim se predviđa pravo na dodatak na mirovinu za žene koje su imale barem dvoje biološke ili posvojene djece i koje primaju doprinosne mirovine zbog trajne invalidnosti na temelju režima iz nacionalnog sustava socijalne sigurnosti, dok muškarci u istovjetnoj situaciji nemaju pravo na takav dodatak na mirovinu jer takav propis predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola u smislu članka 4. stavka 1. treće alineje te direktive.
- 39 Kao što to proizlazi iz objašnjenja koja je dao sud koji je uputio zahtjev, odluka o odbijanju donesena je na temelju iste nacionalne odredbe poput one o kojoj je riječ u predmetu u kojem je donesena ta presuda, odnosno članka 60. stavka 1. LGSS-a. Taj sud stoga ne sumnja u to da je takvom nacionalnom odredbom povrijeđeno načelo jednakog postupanja, kako je predviđeno člankom 4. stavkom 1. Direktive 79/7.
- 40 S druge strane, prvo i treće pitanje temelje se na pretpostavci da će, s obzirom na diskriminirajuću prirodu nacionalnog propisa o kojem je riječ u glavnom postupku i uzimajući u obzir nacionalnu sudsku praksu navedenu u točki 26. ove presude, sud koji je uputio zahtjev u svakom slučaju morati riješiti spor u glavnom predmetu na način da se tužitelju iz glavnog postupka prizna barem pravo na dodatak na mirovinu o kojem je riječ, i to s retroaktivnim učinkom od dana kada je stekao pravo na mirovinu zbog trajne invalidnosti.
- 41 Ta je pretpostavka po svemu sudeći u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda prema kojoj – kada je utvrđena diskriminacija koja je u suprotnosti s pravom Unije te sve dok se ne usvoje mjere koje ponovno uspostavljaju jednako postupanje – poštovanje načela jednakosti može biti osigurano jedino davanjem osobama koje se nalaze u nepovoljnijem položaju istih prednosti koje imaju osobe u privilegiranom položaju. U takvom je slučaju nacionalni sud dužan izuzeti iz primjene svaku diskriminatornu nacionalnu odredbu a da pritom ne mora prethodno zatražiti ili pričekati njezino ukidanje od strane zakonodavca i primijeniti na članove defavorizirane skupine isti sustav koji vrijedi za osobe iz druge kategorije (presude od 21. lipnja 2007., Jonkman i dr., C-231/06 do C-233/06, EU:C:2007:373, t. 39. i od 9. ožujka 2017., Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, t. 66. i 67. te navedena sudska praksa).

- 42 Istu obvezu uostalom imaju ne samo nacionalni sudovi, nego i sva državna tijela, uključujući nacionalna upravna tijela koja su zadužena za primjenu takvog sustava (vidjeti u tom smislu presudu od 10. ožujka 2022., *Grossmania*, C-177/20, EU:C:2022:175, t. 46. i navedenu sudsku praksu).
- 43 Imajući u vidu to pojašnjenje, valja istaknuti, kao prvo, to da je pojedinačna odluka koja je donesena na temelju propisa koji predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola u smislu članka 4. stavka 1. Direktive 79/7, kao što je odluka o odbijanju donesena na temelju članka 60. stavka 1. LGSS-a, diskriminatorna na isti način kao i takav propis, s obzirom na to da ta odluka u odnosu na dotičnu osobu preuzima diskriminirajuće elemente iz navedenog propisa.
- 44 Stoga je načelno na nacionalnom sudu, kojem je podnesena tužba protiv takve odluke, da poduzme mjeru navedenu u točki 41. ove presude kako bi ponovno uspostavio jednako postupanje.
- 45 Međutim, u ovom je slučaju sud koji je uputio zahtjev naglasio da odluka o odbijanju ne samo da primjenjuje nacionalni propis protivan Direktivi 79/7 nego je i donesena u skladu s upravnom praksom preuzetom u pravilu upravljanja 1/2020 koje je objavljeno nakon donošenja presude od 12. prosinca 2019., Instituto Nacional de la Seguridad Social (Dodatak na mirovinu za majke) (C-450/18, EU:C:2019:1075). Na temelju tog pravila, tijelo nadležno u tom području, odnosno INSS, nastavlja, dok se članak 60. LGSS-a ne prilagodi toj presudi, priznavati dodatak na mirovinu o kojem je riječ samo ženama koje ispunjavaju uvjete utvrđene tom odredbom, ne dovodeći u pitanje obvezu izvršenja pravomoćnih sudskih odluka kojima se muškarcima priznaje pravo na dodatak na mirovinu o kojem je riječ.
- 46 U tim okolnostima valja pojasniti da odluka kojom se muškarcima odbija priznati dodatak na mirovinu o kojem je riječ – donesena u skladu s takvom upravnom praksom koja je, štoviše, formalizirana u objavljenom upravnom pravilu – može dovesti do diskriminacije muških osiguranika s obzirom na postupovne uvjete kojima se uređuje priznavanje dodatka na mirovinu o kojem je riječ, neovisno o izravnoj diskriminaciji na temelju spola koja proizlazi iz materijalnih uvjeta predviđenih propisom o kojem je riječ u glavnom postupku.
- 47 Naime, iako ta praksa ne isključuje mogućnost da se jednako postupanje u konačnici ponovno uspostavi priznavanjem navedenog dodatka muškarcima, ipak, u slučaju da je takvo priznavanje utvrđeno sudskom odlukom, navedena praksa podrazumijeva da samo muškarci svoje pravo na dodatak na mirovinu o kojem je riječ moraju ostvarivati pred sudom, što ih osobito izlaže duljem vremenu potrebnom za dobivanje tog dodatka te eventualno i dodatnim sudskim troškovima.
- 48 Kao drugo, valja podsjetiti na to da su na temelju članka 6. Direktive 79/7 države članice dužne u svoje nacionalne pravne sustave uvesti potrebne mjere kojima se svim osobama koje smatraju da su oštećene zbog diskriminacije na temelju spola omogućava ostvarivanje prava sudskim putem, nakon eventualnog obraćanja drugim nadležnim tijelima.
- 49 Takva obveza podrazumijeva da su mjere o kojima je riječ dovoljno djelotvorne za postizanje cilja Direktive 79/7, a to je stvarno postizanje jednakih mogućnosti, tako da one moraju biti prikladne za ponovnu uspostavu te jednakosti, osiguravanje stvarne i djelotvorne sudske zaštite te na tijelo koje je počinilo diskriminaciju moraju imati stvarni odvraćajući učinak (vidjeti, kad je riječ o radnim uvjetima, osobito onima koji se odnose na otkaz, presude od 2. kolovoza 1993., *Marshall*, C-271/91, EU:C:1993:335, t. 22. i 24. te od 17. prosinca 2015., *Arjona Camacho*, C-407/14, EU:C:2015:831, t. 29. i 31.).

- 50 U tom pogledu, kada je, s obzirom na specifične okolnosti povrede načela jednakog postupanja o kojoj je riječ, novčana naknada štete mjera koja je usvojena radi postizanja cilja ponovne uspostave stvarnog jednakog postupanja, ta mjera mora biti prikladna u smislu da mora omogućiti da se u cijelosti naknadi stvarno pretrpljena šteta zbog diskriminacije u skladu s mjerodavnim nacionalnim pravilima (vidjeti u tom smislu presude od 2. kolovoza 1993., Marshall, C-271/91, EU:C:1993:335, t. 25. i 26. te od 17. prosinca 2015., Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, t. 32. i 33.).
- 51 Također treba pojasniti da isplata naknade štete oštećenoj osobi kojom se u cijelosti naknađuje šteta pretrpljena zbog diskriminacije na temelju spola, ovisno o odredbama država članica, može osigurati stvarnu naknadu ili popravljjanje takve štete na odvrćući i proporcionalan način (vidjeti u tom smislu presudu od 17. prosinca 2015., Arjona Camacho, C-407/14, EU:C:2015:831, t. 37.).
- 52 Međutim, kao prvo, ako postoji odluka poput one iz točke 46. ove presude, koja dovodi do diskriminacije povezane s materijalnim uvjetima za priznavanje dodatka na mirovinu o kojem je riječ kao i do diskriminacije povezane s postupovnim uvjetima kojima se uređuje isto priznavanje, nacionalni sud kojem je podnesena tužba protiv te odluke ne može se ograničiti samo na to da u korist dotičnog muškog osiguranika donese mjeru navedenu u točki 41. ove presude, kojom mu se retroaktivno priznaje pravo na dodatak na mirovinu o kojem je riječ.
- 53 Naime, iako takvo retroaktivno priznavanje načelno omogućuje ponovnu uspostavu jednakog postupanja u pogledu materijalnih uvjeta za priznavanje dodatka na mirovinu o kojem je riječ, njime se ne može otkloniti šteta koja je navedenom osiguraniku nastala zbog diskriminirajuće prirode navedenih postupovnih uvjeta.
- 54 Iz toga slijedi da takav osiguranik osim retroaktivnog priznavanja dodatka na mirovinu o kojem je riječ mora imati i pravo na mjeru navedenu u točki 50. ove presude, odnosno primjerenu novčanu naknadu štete u smislu da ona mora omogućiti da se u cijelosti nadoknadi stvarno pretrpljena šteta zbog diskriminacije, u skladu s mjerodavnim nacionalnim pravilima.
- 55 U ovom slučaju iz spisa kojim Sud raspolaže proizlazi da španjolsko pravo doista predviđa takvu mogućnost, s obzirom na to da iz članka 183. Zakona 36/2011 proizlazi da sudovi nadležni u području socijalnog osiguranja trebaju priznati naknadu štete žrtvama diskriminacije kako bi ih se vratilo u stanje u kojem su se nalazili prije diskriminacije i radi pridonosa postizanju cilja sprečavanja nastanka štete.
- 56 U tom kontekstu, kao drugo, valja pojasniti da se troškovi, uključujući sudske troškove i nagrade za rad odvjetnika, koje je dotični osiguranik imao zbog ostvarivanja svojeg prava na dodatak na mirovinu o kojem je riječ, moraju moći uzeti u obzir kao dio novčane naknade štete, pod uvjetom da su ti troškovi nastali zbog primjene diskriminatornih postupovnih uvjeta kojima se uređuje priznavanje tog dodatka.
- 57 Naime, kao što je to navedeno u točki 50. ove presude, ta naknada štete, koja se temelji na članku 6. Direktive 79/7, mora omogućiti da se u cijelosti naknadi stvarno pretrpljena šteta zbog diskriminacije.

- 58 Stoga se ne mogu zanemariti troškovi koje je zainteresirana osoba morala snositi zbog primjene diskriminirajućih postupovnih uvjeta, uključujući eventualno i sudske troškove i nagrade za rad odvjetnika povezane sa sudskim postupcima koje je ona morala pokrenuti kako bi ostvarila svoja prava.
- 59 U ovom slučaju, imajući u vidu točku 55. ove presude, jasno je, pod uvjetom da to provjeri sud koji je uputio zahtjev, da članak 183. Zakona 36/2011 tom sudu omogućava da tužitelju iz glavnog postupka prizna potpunu novčanu naknadu štete koja proizlazi iz članka 6. Direktive 79/7, a time i naknadu koja pokriva sudske troškove i nagrade za rad odvjetnika koje je imao kako bi pred sudom mogao ostvariti svoje pravo na dodatak na mirovinu o kojem je riječ.
- 60 U tom pogledu, kao što je to naglasio taj sud, nije relevantno to što se na temelju španjolskih postupovnih pravila u području radnog prava tijelu odgovornom za diskriminaciju o kojem je riječ u glavnom postupku ne može naložiti snošenje sudskih troškova jer se takva postupovna pravila ne odnose na naknadu koja pokriva sudske troškove i nagrade za rad odvjetnika, a koja je sastavni dio potpune naknade štete zainteresirane osobe, koja se nalaže sudskom praksom navedenom u točki 50. ove presude.
- 61 U svakom slučaju, iako je zadaća unutarnjeg pravnog poretka država članica da definira uvjete pod kojima se utvrđuje opseg te naknade, uključujući važnost koju treba pridati činjenici da je predmetna diskriminacija posljedica namjernog postupka nadležnog tijela, ti uvjeti ne mogu zadirati u samu bit navedene naknade (vidjeti po analogiji presudu od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 65. i 71.).
- 62 S obzirom na sve navedeno, na prvo i treće pitanje valja odgovoriti tako da Direktivu 79/7, a osobito njezin članak 6., treba tumačiti na način da kada je nadležno tijelo odbilo zahtjev za priznavanje dodatka na mirovinu koji je podnio muški osiguranik, i to na temelju nacionalnog propisa prema kojem se taj dodatak može priznati samo ženskim osiguranicima iako taj propis predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola u smislu Direktive 79/7 kako je Sud tumači u presudi donesenoj u prethodnom postupku i objavljenoj prije donošenja odluke o odbijanju takvog zahtjeva, nacionalni sud kojem je podnesena tužba protiv te odluke mora tom tijelu naložiti ne samo da zainteresiranoj osobi prizna traženi dodatak na mirovinu nego i da joj isplati naknadu štete kojom će u cijelosti moći naknaditi stvarno pretrpljenu štetu zbog diskriminacije, u skladu s mjerodavnim nacionalnim pravilima, uključujući sudske troškove i nagradu za rad odvjetnika koje je imala u sudskom postupku, u slučaju kada je navedena odluka donesena u skladu s upravnom praksom koja se sastoji od daljnje primjene navedenog propisa unatoč toj presudi, čime se zainteresiranu osobu obvezuje da svoje pravo na navedeni dodatak ostvaruje pred sudom.

Troškovi

- 63 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (drugo vijeće) odlučuje:

Direktivu Vijeća 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978. o postupnoj provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima socijalne sigurnosti, a osobito njezin članak 6.,

treba tumačiti na način da:

kada je nadležno tijelo odbilo zahtjev za priznavanje dodatka na mirovinu koji je podnio muški osiguranik, i to na temelju nacionalnog propisa prema kojem se taj dodatak može priznati samo ženskim osiguranicima, iako taj propis predstavlja izravnu diskriminaciju na temelju spola u smislu Direktive 79/7 kako je Sud tumači u presudi donesenoj u prethodnom postupku i objavljenoj prije donošenja odluke o odbijanju takvog zahtjeva, nacionalni sud kojem je podnesena tužba protiv te odluke mora tom tijelu naložiti ne samo da zainteresiranoj osobi prizna traženi dodatak na mirovinu nego i da joj isplati naknadu štete kojom će u cijelosti moći naknaditi stvarno pretrpljenu štetu zbog diskriminacije, u skladu s mjerodavnim nacionalnim pravilima, uključujući sudske troškove i nagradu za rad odvjetnika koje je imala u sudskom postupku, u slučaju kada je navedena odluka donesena u skladu s upravnom praksom koja se sastoji od daljnje primjene navedenog propisa unatoč toj presudi, čime se zainteresiranu osobu obvezuje da svoje pravo na navedeni dodatak ostvaruje pred sudom.

Potpisi